

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ Α' ΤΟΜΟΥ

Ιανουάριος 1963 — Δεκέμβριος 1964

Τεύχη 1 — 10

*Επιστημονικὸν ὄργανον τοῦ Συλλόγου Παιδαγωγῶν - Ψυχολόγων
Πτυχιούχων Πανεπιστημίων Ἐξωτερικοῦ*

ΕΚΔΟΤΗΣ ΙΩ. ΚΑΜΠΑΝΑΣ ΑΘΗΝΑΙ

Ε.Υ.Δ. της Κ.τ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2007

ΚΥΡΙΑ ΑΡΘΡΑ

	Σελ.	Τεῦχος
<i>Τῆς Συντάξεως</i> : Ἡ ἔκδοσις	1	1
» » : Προβλήματα σχετιζόμενα μετὰ τὴν σύνταξιν ἀναλυτικοῦ προγράμματος	1	B
» » : Ὑπόμνημα πρὸς ἔξοχ. Ὑπουργὸν Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Ὀρησκευμάτων	1	4
» » : Πρὸς τὸν δεῦτερον τόμον μας	1	6

Μ Ε Λ Ε Τ Ε Σ

I. ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ - ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ - ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ - ΚΡΙΤΙΚΗ

<i>Κ. Ἀνανιάδης</i> : Ἡ ἀγροτική ἐκπαίδευσις στὰ πλαίσια τῆς γενικῆς Παιδείας	15	6
<i>Κ. Ἀνανιάδης - Γ. Μαραγκουδάκης</i> : Ἀγροτική καὶ Ἀγροτεχνική ἐκπαίδευσις στὴν Ἑλλάδα	59	7
<i>Φιλίπ Βερνόν</i> : Σύγχρονοι ἀπόψεις περὶ νοημοσύνης καὶ μετρήσεως αὐτῆς (μεταφρ. Τ. Πασσάκου-Κυριαζοπούλου)	19	2
» » : » »	15	3
<i>Ἄρ. Βουγιούκα</i> : Τὰ φαινόμενα τῆς προσαρμογῆς στὴ λειτουργία τῆς ἀντιλήψεως	3	4
» » : Ἡ διαδικασία τῆς μαθήσεως	51	7
<i>Θεοφράστου Γέρου</i> : «Ἐκπαιδευτικὴ Μεταρρύθμισις» (κριτικὴ)	8	5
<i>Γ. Γεωργιάδης</i> : Τὸ Ἀμερικανικὸν σύστημα ἐκπαιδεύσεως	92	8
<i>Π. Ε. Δέρα</i> : Ὑπαρξισμὸς - Ἀγωγή, Ψυχολογία καὶ Ψυχιατρικὴ	161	9
<i>Ἔρנסτ Κασίρερ</i> : Τί εἶναι ἄνθρωπος. Μετάφ. - Σχόλια Θ. Γέρου	9	1
» » : » » » » » »	14	2
» » : » » » » » »	13	3
<i>Βασίλ. Α. Κονιδιτσιώτου</i> : Διαλεκτικὴ Ἀγωγή	3	1
» » : » » » »	11	2
<i>Βασ. Ι. Δαζανᾶ</i> : Abbé de l' Erpée, ὁ θεμελιωτὴς τῆς ἀγωγῆς τῶν κωφαλάλων	215	10
<i>Γεωργίου Μαραγκουδάκη</i> : Ψυχολογία Μαθήσεως καὶ ἀναλυτικὸ πρόγραμμα	140	9
» » : Στοιχεῖα Νευροφυσιολογικῆς Ψυχολογίας	14	1
<i>Ἄντ. Μπενέκου</i> : Εἰσαγωγή στὴν Ψυχολογία τοῦ Bruner	22	2
» » : » » » »	19	3
» » : Προβλήματα καὶ πειραματισμοὶ γύρω ἀπὸ τὴν διδασκαλία τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν	107	8

	Σελ.	Τεύχος
Ι. Σ. Μπρούνερ : «Η έννοια τῆς δομῆς στὴ σύγχρονη Παιδαγωγική» κατὰ μετάφραση Γ. Μαραγκουδάκη καὶ Ἀντωνίου Μπενέκου	11	5
Κ. Πασάκου : Σύγχρονος ἐπιστημονικὴ ἔρευνα καὶ μέθοδοι εἰς Ψυχολογίαν καὶ Παιδαγωγικὴν	21	1
» » : » » »	32	2
Γ. Κ. Παπαγεωργίου : Δυσκολίες στὴν ἀνάγνωση καὶ γραφὴ .	199	10
Τριαντ. Τριανταφύλλου : Αἱ ἀνθρώπιναι σχέσεις εἰς τὴν Ἀγωγὴν	2	6
Κ. Χάρη : Ἡ ἐπιστημονικότης τοῦ διδασκάλου καὶ ἡ στάθμη τῶν σπουδῶν του	78	7
Λ. Χουσιάδα : Παρατηρήσεις γιὰ τὴν ἐπαγωγικὴ καὶ παραγωγικὴ σκέψη	4	2

II. ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ - ΕΙΔΙΚΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΦΗΡΜΟΣΜΕΝΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ - ΨΥΧΙΚΗ - ΥΓΙΕΙΝΗ

Διδακτικοὶ πειραματισμοὶ

Α. Βουγιούκα : Ἐνα εὐκαιριακὸ θρησκευτικὸ μάθημα	181	9
» » : Ἡ προσφορὰ τοῦ Ζαχ. Παπαντωνίου στὰ παιδικὰ γράμματα	36	2
Θεοφράστου Γέρον : Ἡ Ὄρθογραφία τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 1 διδακτικὸν πρόβλημα τοῦ σχολείου	47	3
» » : » » »	35	4
» » : » » »	32	5
Α. Κακαβούλη : Παιδικὰ ἐλαττώματα καὶ ἡ ἀντιμετώπισίς των εἰς τὸ σχολεῖον	39	4
Εὐθ. Κασιώλα : Πορίσματα τέστ Ἀναγνώσεως	30	1
» » : » » »	44	2
» » : » » »	18	4
» » : » » » καὶ Ἀριθμητικῆς	15	5
» » : Τὸ πρόβλημα τῶν καθυστερημένων μαθητῶν στὸ σχολεῖο	186	9
» » : » » »	230	10
Ἀντ. Κρέτση : Ἡ μαθητοποίησις τοῦ μαθητοῦ	26	1
» » : » »	32	2
Γ. Κυριαζοπούλου : Ἡ Σύνταξις τοῦ συγχρόνου Ἀναλυτικοῦ προγράμματος	34	1
» » : » » »	48	2
Ν. Δυμπέρη : Πρότυπα Δημοτικὰ Σχολεῖα	132	8
Γ. Μαραγκουδάκη : Σχέδιον Ἀναλ. Προγραμ. τῆς Α' τάξεως τοῦ Δημ. Σχολείου	1	3

		Σελ.	Τεύχος
	<i>Αντ. Μπενέκου</i> : Συμβολή εις τὸ πρόγραμμα συγκεντρώσεως τῆς διδακτέας ὕλης	24	4
	» » : » » » »	27	6
<i>Τφ</i>	<i>Γ. Ξεκάλου</i> : Τὸ πρόβλημα τῆς ἀναπτύξεως τῆς κοινωνικότητος εἰς τὸ παιδί	26	2
»	» » : » » » »	26	3
»	» » : » » » »	12	4
	<i>Εὐαγ. Παπαγιαννάκη</i> : Τὰ τρία «Τί»	21	4
	<i>Δ. Κ. Παλυβοῦ</i> : Ἡ ψυχολογία τῶν πεποικισμένων παιδιῶν	174	9
»	<i>Κ. Πασσάκου</i> : Προσπάθειαι ψυχολογικῆς καὶ Παιδαγωγικῆς παρακολουθήσεως τοῦ μαθητοῦ	195	9
	» » : » » » »	243	10
	<i>Ν. Πετρουλάκη</i> : Πηγαι καὶ μορφῆ μαθήσεως	28	5
	<i>Ἐλπ. Σταματάκη</i> : Ἡ φιλολογία τῶν παιδιῶν	228	10
<i>Ε</i>	<i>Ἰω. Χαραλαμποπούλου</i> : Τὰ προβλήματα τῆς Ψυχικῆς Ὑγιεινῆς τοῦ λαοῦ μας	38	1

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΕΣ - ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

	<i>Θ. Γέρον</i> : Educational Strategy for developing Societies τοῦ Adam Curle — Κριτικὴ Ἀνάλυση	90	7
	<i>Τ. Κυριαζοπούλου</i> : Ἡ Ἐπέκτασις τῆς ὑποχρεωτικῆς φοιτήσεως	137	8
	<i>Ἰω. Καμπανᾶ</i> : Ἐπιθεώρηση τοῦ βιβλίου Ἰω. Κυριαζικίδου : «Εἰσαγωγή στὸν ἐπαγγελματικὸ προσανατολισμὸ»	148	10
	<i>Κ. Κίτσου</i> : Ἰδρυσις Ἰνστιτούτου τῶν ἐπιστημῶν τῆς ἀγωγῆς	35	5
	<i>Ν. Μπάρκα</i> : Ἐκθεσις ἀναφερομένη εἰς τὰς ἐργασίας τοῦ ἐν Ἀθήναις συγκληθέντος Διεθνoῦς Συνεδρ. Μαθημ)κῶν	40	6
	<i>Αντ. Μπενέκου</i> : Ἐπιθεώρηση βιβλίου : 1) Ἐλπ. Σταματάκη : «Ἡ ἐπιμόρφωσις τῶν ἐνηλίκων» 2) Reiser - Leythman - Frankl - Lefgren : «Μιὰ προσπάθεια συνενώσεως τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως» Μεταφρ. Σχόλια Τρ. Τριανταφύλλου καὶ Γ. Μαραγκουδάκη. 3) Δ. Κ. Βακάλη : «Ἡ Ἐνιαία Συγκεντρωτικὴ Διδασκαλία»	95	7
	» » : Ἡ ἐπιθεώρησις τοῦ βιβλίου Ν. Πετρουλάκη : «Γενικὴ Διδακτικὴ»	147	8
	<i>Γ. Ζύδη</i> : Στατιστικὴ περὶ ἀνωτάτης ἐκπαιδεύσεως	52	2
	<i>Γ. Ξεκάλου</i> : Διεθνῆς ἐκπαιδευτικὴ κίνησις	43	1
	<i>Κ. Πασσάκου</i> : Βιβλιοκρισία τοῦ βιβλίου «Ἡ Κρήτη τοπίον, ἀνθρωποι, γεγονότα, θρύλοι» — Λ. Γ. Πετρίδη	48	6
	<i>Τ. Τριανταφύλλου</i> : Ὁργάνωσις Σεμιναρίου	56	2

ΥΠΑΡΞΙΣΜΟΣ - ΑΓΩΓΗ, ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΗ

Υπό ΠΕΤΡΟΥ Ε. ΔΕΡΑ

Φιλολόγου

M. A. εις τὴν Ψυχολογίαν

Prof. Dir. εις τὴν Ὀδηγητικὴν
τοῦ Πανεπιστημίου Columbia

1. Ἡ Ὑπαρξιακὴ Φιλοσοφία - μερικαὶ βασικαὶ ἔννοιαι.

Ἡ ὑπαρξιακὴ θεώρησις τῆς ζωῆς δὲν εἶναι νέα φιλοσοφικὴ ἄποψις, ὅπως νομίζουν συνήθως πολλοί. Τὰ ἴχνη τῆς μποροῦν νὰ εὑρεθοῦν εἰς τὴν ἀρχαίαν φιλοσοφίαν καὶ ποίησιν, ὅπως εἰς τὸν Σοφοκλῆ, τὴν Βίβλον, τὸν Ἀγ. Αὐγουστίνον, καὶ εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους, εἰς τὸν Πασκάλ καὶ εἰς ἄλλους. Ἀκόμη καὶ σήμερα ἕνας μπορεῖ νὰ εἶναι «ὑπαρξιστής», κατὰ κάποιον τρόπον, χωρὶς νὰ τὸ καταλαβαίνει. Πάντως, ἡ προέλευσις τοῦ Ὑπαρξισμού εἶναι κατὰ θάσιν θρησκευτικὴ. Ἡ ἀνάγκη τοῦ ἀνθρώπου διὰ τὴν «ἐσχάτην» ἀναγνώρισιν ὑπῆρξε πάντοτε βασικὴ, οἱ δὲ περιορισμοί, μὲ τοὺς ὁποίους ὁ καθεὶς γεννᾶται, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπερπηδηθοῦν παρὰ μόνον «μυστικά». Ἔτσι μόνον ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ ἀντισταθμίση τὴν προσωρινότητά του εἰς τὸν κόσμον.

Ὅπως καὶ εἰς τὸν Χριστιανισμόν, ἡ βασικὴ ἔννοια τοῦ Ὑπαρξισμού εἶναι ἡ σπουδαιότης τοῦ ἀτόμου, ὡς μονάδος καὶ ὡς ἐγώ, τὸ ὅποιον εἶναι ἀναντικατάστατον. Τὸ ἄτομον εἶναι μία μοναδικὴ καὶ ἀνεπανάληπτος ἀξία, μὲ κύρος πού δὲν ὀφείλεται μόνον εἰς τὰς ἀρετάς, τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν δικαιοσύνην του. Ὁ βασικὸς κοινὸς δεσμὸς μεταξὺ τῶν ὑπαρξιστῶν φιλοσόφων εἶναι ἡ ἔμφασις, πού δίδουν εἰς τὸν ἄνθρωπον ὡς ἄτομον καὶ εἰς ὅ,τι ἔχει σχέσιν μὲ τὴν ἀτομικότητά του (1). Αὐτὸ θέβαια ἔχει διατυπωθῆ ἐπιτυχέστατα καὶ ἀπὸ τὸν Πασκάλ, ὁ ὁποῖος εἶπεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἕνα σκεπτόμενον καλάμι. Διὰ τὸν Sören Kierkegaard, τὸν Δανὸν φιλόσοφον καὶ θεολόγον τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος, ὁ ὁποῖος θεωρεῖται ὁ ἰδρυτὴς τοῦ Ὑπαρξισμού, ἡ ἀφετηρία τῶν ἰδεῶν του ἦτο ἡ ἐρώτησις: τί σημαίνει νὰ εἶναι κανεὶς ἄτομον, νὰ πεθάνη, νὰ ὑποφέρη, νὰ ἀποφασίσῃ, νὰ ἀγαπᾶ καὶ νὰ μένη μόνος του μὲ τὴν ἀνάγκην Κριτοῦ καὶ Λυτρωτοῦ; (2). Ὅπωςδῆποτε, ὁ ἄνθρωπος γνωρίζει κάτι

1. G. Boas. *Dominant Themes of Modern Philosophy*. N. York, 1957, σελ. 644.

2. Ralph Harper. «The Significance of Existence and Recognition for Education». *National Society for The Study of Education, 54th Yearbook: Modern Philosophies and Education*. Chicago, 1955, σελ. 216.

περὶ τοῦ πραγματικῶς ἀθεθαίου χαρακτῆρος τῆς ὑπάρξεώς του καὶ ζητεῖ ἀξιοπρέπειαν καὶ κῦρος· ἀντιλαμβάνεται τὸ γεγονός ὅτι εἶναι ἀναντικατάστατος, καὶ θέλει νὰ ζήσῃ μία ζωὴν πλήρη, τελείαν καὶ μὲ σκοπὸν, ὡς ἓνα καὶ μόνον δημιούργημα. Αὐτὴ ἡ ἀναζήτησις καὶ ἡ ἀνάγκη διὰ τὴν σπουδαιότητα τοῦ ἑαυτοῦ του, δημιουργεῖ εἰς αὐτὸν μίαν κατάστασιν νοσταλγίας. Καὶ ὅμως ὁ ὑπαρξιστῆς δὲν εἶναι ρωμαντικός, εἶναι μᾶλλον ἓνας ρεαλιστής. Γνωρίζει καλὰ ὅτι ἡ ὑπαρξίς του μπορεῖ τελειώσῃ τραγικὰ ἢ νὰ ἀνατραπῇ ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν. Διὰ τὸν ὑπαρξιστὴν ὁ πραγματιστής εἶναι μᾶλλον ἰδεαλιστής διότι, ἀφ' ἑνὸς μὲν στερεῖται μιᾶς ἰκανοποιητικῆς ἐννοίας τῆς ὁλότητος καὶ ἀφ' ἑτέρου βασίζεται κυρίως εἰς τὴν ἐλπίδα τοῦ ἐξελισσομένου ἀνθρώπου. Ὁ ὑπαρξιστῆς γνωρίζει τὴν μοῖραν του ἀλλὰ θέλει νὰ δώσῃ ἓνα νόημα εἰς αὐτήν. Εἶναι ἓνας ἀναζητητῆς ἀλλὰ καὶ ἓνα περιπλανώμενον δημιούργημα, πὺ εἶναι ὅμως καὶ ἓνα ἄτομον—ἄνθρωπος, μία δημιουργία τοῦ Ἄπειρου διὰ κάποιον σκοπὸν (1).

Ἡ πεποίθησις εἰς τὸ ἀναντικατάστατον τοῦ ἀτόμου μᾶς ὁδηγεῖ εἰς μίαν ἄλλην βασικὴν ἐννοίαν, τὴν ν ο σ τ α λ γ ί α ν (2). Ἡ νοσταλγία εἶναι ἓνας δείκτης (index) εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν τῶν σκοπῶν, πὺ ἐνῶ ἡ πραγματοποίησις των συνήθως διακόπτεται διότι εἶναι πέραν τῶν ἀνθρωπίνων δυνατοτήτων, εἶναι δειλία ἢ ἐγκατάλειψις τοῦ ἀγῶνος διὰ τὴν ἐπιτεύξιν των. Ἡ νοσταλγία εἶναι ἓνας δείκτης αἰωνίου ἀνάγκης καὶ πίεσεως. Καμμία ἄλλη φιλοσοφία δὲν τολμᾷ νὰ ἀντιμετωπίσῃ αὐτὴν τὴν «πίεσιν» τίμια, ἀλλὰ καὶ μὲ ἀγάπην καὶ ἡρωϊσμόν ὅπως ὁ Ὑπαρξισμός, πὺ ἀπαιτεῖ νὰ ἐνθυμῆται κάθε ἀνθρωπος π ο ῖ ο ς ε ἶ ν α ι, δηλ. ὅτι εἶναι ἓνα ὄν εἰς τὸν κόσμον διὰ μίαν φοράν καὶ διὰ πάντα. Ἡ ἰκανοποίησις τοῦ ὑπαρξιστοῦ προέρχεται ἀπὸ τὴν δράσιν εἰς τὸν μέγιστον δυνατὸν βαθμόν, ἂν καὶ γνωρίζῃ ὅτι εἶναι περιορισμένος ἀπὸ τὰς «ὀριακὰς καταστάσεις», ὡς ὁ θάνατος, ἡ ἐνοχὴ κ.ἄ. κατὰ τὸν Jaspers. Ὁ ὑπαρξιστῆς νοσταλγεῖ ἓνα «σπίτι» μία «πατρίδα», ὅπου ὁ ἀνθρωπος θὰ εἶναι ἀπόλυτα ἐλεύθερος νὰ σκεφθῇ καὶ νὰ πράξῃ. Δι' αὐτὸν ἡ ἐλευθερία δὲν εἶναι μόνον μέσον διὰ ἐπιτεύξεις. Ἄλλ' ἐφ' ὅσον ἡ ἐλευθερία λαμβάνεται ὑπὸ τὴν ἐσφαλμένην τῆς ἀποψίν εἶναι παράλυσις καὶ κενότης. Ὁ Ὑπαρξισμός ἀποβλέπει εἰς τὴν ἐλευθέραν ἀνάπτυξιν ὀλοκλήρου τοῦ ἀνθρώπου εἰς κατάστασιν, ὅπου μπορεῖ νὰ εὔρῃ τὸν ἑαυτόν του. Αὐτὴ ἡ ἐλευθερία γίνεται κατανοητὴ μόνον ἐφ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ χρέος πρὸς τὰς ἀξίαις καὶ εἰς τὴν ὑποταγὴν εἰς αὐτάς (3).

Ἡ εὐθύνη τοῦ ἀτόμου εἶναι ἄλλη σπουδαία ἐννοία τῆς ὑπαρξιακῆς φιλοσοφίας. Τὸ χαρακτηριστικὸν τῶν δύο παρελθόντων αἰώνων ἦτο ὁ ἀγὼν διὰ τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα. Τὸ ἄτομον κυρίως διὰ τῆς ὁμαδικῆς καὶ μαζικῆς συμπεριφορᾶς ἀπέκτησε συνείδησιν τῶν δικαιωμάτων του ἀλλὰ ἐν τῷ μεταξύ ἐλησμόνησε τὰς ὑποχρεώσεις του. Ἡ προσπάθεια τοῦ Kierkegaard ἐπέβλεπεν εἰς τὴν ἀντιστροφὴν τῆς καταστάσεως αὐτῆς. Μόνον μὲ τὴν συναίσθησιν τῆς εὐθύνης καὶ τῆς ἐνοχῆς, εἶπε, δύναται ὁ ἀνθρωπος νὰ πλησιάσῃ τὴν τελειότητά του. Ὁ ὑπαρξι-

1. C. Gilbert Wrenn. Philosophical and Psychological Bases in Personnel Services in Education. National Society for the Study of Education, Part II, Personnel Services in Education. Chicago, 1959, σελ. 38.

2. R. Harper, "Ἔθν' ἀν." σελ. 219.

3. Αὐτόθι σελ. 226.

σμός αντίκειται εις τὸν ὄχλον, ὁ ὁποῖος ἐλαύνεται μὲ αὐξανομένην ταχύτητα περισσότερο ἀπὸ τὴν συνήθειαν, παρὰ ἀπὸ τὴν ἐκλογὴν. Ἡ κυρία τάσις τῆς ὁμαδικῆς ἀναγνωρίσεως εἶναι ἡ τελεία λήθη καὶ ἄρνησις τοῦ ἀτόμου—ὄντος. Ἀκόμη καὶ ἡ μεσαία τάξις, ἡ ὁποία κατὰ συνθήκην βασιζέται τὴν συμπεριφορὰν τῆς εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς κοινωνικῆς προσαρμογῆς, φέρει τὸ ἀμάρτημα τοῦ ὀλοκληρωτισμοῦ. Αὐτὸ εἶναι τὸ μέγα πρόβλημα τοῦ ἄγχους τῆς μεσαίας τάξεως τῆς ἐποχῆς μας, τὸ ὁποῖον ὀφείλεται εἰς τὴν κατανομὴν τῶν πολιτικῶν, πολιτιστικῶν καὶ τεχνολογικῶν προνομίων καὶ ἀγαθῶν. Ὁ ὑπαρξισμὸς καλεῖ τὸν ἄνθρωπον νὰ ἀποτιμήσῃ τὴν ὄλην κατάστασιν, νὰ κάμῃ ἀξιολόγησιν καὶ τέλος νὰ προβῇ εἰς κάποιαν ἐκλογὴν ἢ ἀπόφασιν.

Ἡ κατάστασις, ἡ ὁποία συνδέει τὸν ἄνθρωπον μὲ τὸ σύμπαν, εἶναι πάντοτε παρούσα. Ὁ Heidegger λέγει ὅτι, ἐφ' ὅσον ὁ ἄνθρωπος εἶναι δημιουργημὰ τοῦ χρόνου, ἀλλάζει, καὶ ἡ ἀλλαγὴ αὐτὴ πρέπει νὰ εὔρη τὴν φιλοσοφίαν τῆς. Παρὰ ταῦτα, ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχει καιρὸν δι' ὅ,τιδήποτε, καὶ δι' αὐτὸ πρέπει νὰ διαλέξῃ ἀπὸ μίαν μεγάλην ποικιλίαν καταστάσεων. Ἀκόμη καὶ διὰ τῆς ἀρνήσεως τῆς ἐκλογῆς ὁ ἄνθρωπος ἐκλέγει τὴν μοῖραν του. Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ εἶναι καταφανὲς τὸ χριστιανικὸν δόγμα περὶ προσωπικῆς ἐκλογῆς καὶ ἀποφάσεως. Τόσον ὁ Ντοστογιέφσκυ, ὅσον καὶ ὁ Nietzsche ἐπραγματεύθησαν τὸ θέμα αὐτὸ κατὰ παρόμοιον τρόπον.

Διὰ τὸν ὀρθολογιστὴν ὑπαρξιστὴν «ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἓν λογικὸν ὄν», εἶναι μία ἀπόφασις καὶ ἓνα πρόγραμμα ἀνθρωπίνης αὐτοπραγματώσεως. Μολαταῦτα οὐδεμία θετικὴ ἢ ἀρνητικὴ ὑπάρχει ἀπόδειξις διὰ μίαν τοιαύτην ἀπόφασιν (1). Ἡ ἀναγκαιότης αὐτὴ τῆς ἐκλογῆς δημιουργεῖ τὴν κατάστασιν τοῦ ἄγχους. Ὁ ἄνθρωπος βλέπει τὸν ἑαυτὸν του ὡς ἓν ἐλεύθερον ὄν καὶ ἀντιλαμβάνεται ὅτι εἶναι ἓνα ὄν, ποῦ θέτει ἐρωτήσεις εἰς τὸ Σύμπαν. Αὐτό, ὅπως λέγει ὁ Sartre, δὲν εἶναι φόβος. Τὸ ἄγχος εἶναι τὸ συναίσθημα, ποῦ διερχόμεθα, ὅταν ἀντιλαμβανώμεθα τὴν δυνατότητα τῆς ματαιότητος, καὶ αὐτὸ εἶναι ὁ δείκτης (index) πρὸς τὴν πραγματικότητά (2).

Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ σκόπιμον εἶναι νὰ γίνῃ μία διευκρίνισις ὅσον ἀφορᾷ τὴν θέσιν τοῦ Ὑπαρξισμοῦ ἐν σχέσει πρὸς τὸν χριστιανισμόν καὶ τὰ φιλοσοφικὰ συστήματα. Ἄν καὶ ὁ ἰδρυτὴς τοῦ Ὑπαρξισμοῦ ὑπῆρξεν ἓνα θαθεῖα θρησκευτικὸν ἄτομον, ὁ Ὑπαρξισμὸς δὲν ἔχει δεσμευθῆ μὲ καμμίαν ἀποκλειστικὰ φιλοσοφικὴν θεώρησιν. Ὁ Kierkegaard, ὁ Gabriel Marcel, ὁ Buber καὶ ὁ Tillich στηρίζονται εἰς τὸν χριστιανισμόν. Τὰ φιλοσοφικὰ συστήματα τοῦ Jaspers καὶ τοῦ Heidegger εἰς τὴν ἐποχὴν μας εἶναι μνημεῖα αὐτοκριτικῆς, ποῦ ἔχει μίαν μεγάλην μεταφυσικὴν, ἀνθρωπιστικὴν καὶ κριτικὴν παράδοσιν, ἡ ὁποία ξεκινᾷ ἀπὸ τοὺς προσωκρατικούς φιλοσόφους καὶ φθάνει μέχρι τοῦ Nietzsche καὶ τοῦ Bergson. Εἰς τὸν Sartre ἓνας θαρραλέος ἀνθρωπιστὴς προσπαθεῖ νὰ κρατηθῆ ἀπὸ τὴν μηδενιστικὴν πραγμάτωσιν τοῦ τίποτε (3). Ὁ Sartre ἐπιβεβαιώνει τὴν θετικὴν του πίστιν πρὸς τὸν ἄνθρωπον, καὶ μόνον τὸν ἄνθρωπον.

1. Walter Cerr. «Existence, empiricism and Education»: Harvard Ed. Review 27, No 3, 1957, σελ. 209.

2. G. Boas. Ἐνθ. ἀν. σελ. 650.

3. R. Harper. Ἐνθ. ἀν. σελ. 256

2. Ὑπαρξισμὸς καὶ Ἀγωγή

Ἄλλὰ καὶ ἡ ὑπαρξιακὴ θεώρησις τῆς ἀγωγῆς δὲν εἶναι νέα. Πρὸ τοῦ Kierkegaard πολλοὶ στοχασταὶ διετύπωσαν τὰς ἰδέας των κατὰ τρόπον πολὺ πλησιάζοντα τὸν Ὑπαρξισμὸν. Ὁ Boutet De Monvel εἰς τὴν εἰσαγωγήν του εἰς τὸν «Αἰμίλιον» λέγει: «Ὁ σκοπὸς τοῦ Rousseau ἦτο νὰ ἀνοικοδομήσῃ τὸν ἄνθρωπον, νὰ τὸν φθάσῃ εἰς τὰς βασικὰς ἀρχὰς τῆς ὑπάρξεως καὶ νὰ τὸν ἀναγκάσῃ νὰ εὕρῃ ὅ,τιδήποτε ἀξίζει πραγματικὰ ἐντὸς τῶν κάπως στενῶν ὁρίων, τὰ ὁποῖα ἐπιβάλλει ἡ κατάστασις. Ἡ ἀποψὶς του ἐκτίθεται θαυμάσια εἰς τὸν Αἰμίλιον, τὸ βιβλίον αὐτό, πού ἂν καὶ ἔχῃ ἀφύσικον θάσιν, παρουσιάζει τὸ σχέδιον ἐνὸς συνειδητοῦ ἰδεώδους, τὸ ὁποῖον βασίζεται εἰς στοιχειώδεις ἐντυπώσεις καὶ κίνητρα. Εἰς τὴν παιδαγωγικὴν αὐτὴν πραγματείαν, ἡ ὁποία ἐνέπνευσε τόσο τὴν Ἐπανάστασιν ὅσον καὶ τὸν Ρωμαντισμὸν, εὐρίσκει κανεὶς μίαν μακρινὴν ἠχώ τῆς ὑπαρξιακῆς φιλοσοφίας. Ἔτσι ἀποδεικνύεται καὶ πάλιν ὅτι ἡ πρωτοτυπία τοῦ συγγραφέως εἶναι ἀνεξάντλητος εἰς τὰ λόγια τοῦ Amiel, τοῦ συμπατριώτου του, ὁ Rousseau εἶναι ὁ πρόδρομος κάθε ἰδέας» (1).

Ὁ Ὑπαρξισμὸς δὲν εἶναι κάτι μεταφυσικόν, μακρὰ ἀπὸ τὴν ζωὴν. Διὰ τὴν Ἀγωγήν, σκοπὸς του εἶναι ἡ καλυτέρα χρησιμοποίησις τοῦ ἀτόμου ἢ προαγωγή πρὸς τὴν ἐλευθέραν ἀνάπτυξιν τῆς ὅλης προσωπικότητος τοῦ ἀνθρώπου ἐντὸς τῆς καταστάσεως, εἰς ὁποίαν εὐρίσκει τὸν ἑαυτὸν του. Τὸ περιβάλλον: χρόνος καὶ χώρος, εἶναι οἱ βασικοὶ παράγοντες, μὲ τοὺς ὁποίους ἔχει νὰ κάμῃ ὁ Ὑπαρξισμὸς. Κατὰ τὸν Jaspers, ἡ ἀγωγή εἶναι μία ἐξεργασία, πού ἐπαναλαμβάνεται καὶ ἀνακεφαλαιώνεται εἰς κάθε ἄτομον (2). Ὁ ἱστορικὸς κόσμος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ζῆ τὸ ἄτομον, τὰ διάφορα ἰδρύματα τῆς κοινωνικῆς ζωῆς καὶ γενικῶς ὁ πολιτισμὸς (culture), εἶναι οἱ βασικοὶ παράγοντες, οἱ ὁποῖοι φέρουν τὸ ἄτομον, διὰ τῆς ἰδικῆς του ὑπάρξεως, εἰς ἀναγνώρισιν καὶ κατανόησιν τοῦ ὄλου. Ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ γίνῃ ἀποφασιστικώτερα ὁ ἑαυτὸς του, ἀνάλογα πρὸς τὴν σαφήνειαν καὶ τὸν πλοῦτον τοῦ κόσμου, μὲ τὸν ὁποῖον ἡ ἰδική του πραγματικότητα, ὁ ἰδικὸς του κόσμος, ἐνώνεται. Ὅταν ἡ οὐσία τοῦ ὄλου εἶναι ἀναντίρρητα παρούσα, ἡ ἄγωγή πού συνδέεται μὲ σταθερὰς μορφάς, ἔχει μίαν αὐτοπόδεικτον ἀξίαν. Ἀλλὰ ὅταν ἡ οὐσία τοῦ ὄλου εἶναι ἀμφισβητήσιμος καὶ τὸ ἄτομον εὐρίσκεται εἰς κατάστασιν ἀποδιοργανώσεως, ἡ ἀγωγή εἶναι ἐπισηφελὴς καὶ ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἀποσύνθεσιν τοῦ ἀτόμου (3). Ἐὰν ἡ ἀγωγή ἀποσκοπῇ νὰ γίνῃ πραγματικότης, διὰ μέσου τῆς ἱστορικῆς συνεχείας, πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος, τὸ ὁποῖον θὰ κατέχη πλήρως τὴν ἀτομικότητά του, τότε τοῦτο δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ διὰ τῆς πίστεως, ἡ ὁποία διὰ τῆς ἀναγκαίας αὐστηρότητος κατὰ τὴν μάθησιν καὶ πράξιν, ἐμμέσως συνδέεται μὲ μίαν πνευματικὴν ἀξίαν (4). Συνήθως λέγεται ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς εἶναι ἡ διαμόρφωσις τοῦ χαρακτῆρος. Δυστυχῶς τοῦτο γίνεται κατὰ τὸν πλέον ἀκατάλληλον τρό-

1. J. J. Rousseau. *Émil*, Introduction by A.B. De Monvel. London, 1957, σελ. IX.

2. Karl Jaspers. *Man in the Modern Age*. New York, 1960, σελ. 110.

3. Αὐτόθι σελ. 111.

4. Αὐτόθι σελ. 116.

πον. Τὸ παιδί παραπέον πότε ἐδῶ καὶ πότε ἐκεῖ, εὐρίσκει εἰς τὴν πραγματικότητα ἀποσπάσματα μιᾶς παραδόσεως, ἀλλ' ὄχι ἓνα κόσμον, εἰς τὸν ὁποῖον δύναται νὰ εἰσέλθῃ μὲ πεποίθησιν.

Κατὰ τὸν Ὑπαρξισμόν δύο εἶναι οἱ παράγοντες ποὺ ἐμποδίζουν τὴν ἐλευθέραν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀτόμου: Ἡ τυραννία τοῦ ὄχλου (μαζῶν) καὶ ἡ παρέμβασις τῆς Πολιτείας. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν, οἱ ἄνθρωποι θέλουν νὰ μάθουν μόνον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἶναι πρακτικῶς ἐφαρμόσιμον εἰς τὴν ζωὴν, θέλουν νὰ γίνουν ἄτομα ποὺ μποροῦν νὰ ζήσουν μαζί χωρὶς προστριβὰς καὶ συγκρούσεις, καὶ ἀρνοῦνται τὴν δυνατότητα ὑπάρξεως ὑπευθύνων ἀνθρωπίνων ὄντων (1). Ἀφ' ἑτέρου ἡ Πολιτεία ἀπαιτεῖ τὸν ἔλεγχον τῆς ἀγωγῆς διὰ μίαν ὁμαλὴν ἀλλὰ ἐπιβαλλομένην διάπλασιν τοῦ χαρακτῆρος σύμφωνα μὲ τοὺς σκοπούς της. Ἔτσι ἔχομεν μίαν ἐνοποιημένην ἐκπαίδευσιν μὲ ἀντίτιμον τὴν ἐξουδετέρωσιν τῆς πνευματικῆς ἐλευθερίας (2). Ἡ σημασία τῆς ἐλευθερίας, ἡ ζήτησις τῆς ἀληθείας καὶ ἡ ἐμπειρία τοῦ ζῆν εἶναι ἡ ἀλήθεια. Δυστυχῶς ἡ ἀλήθεια πάντοτε εὐρίσκεται κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τοὺς ὀλίγους. Μολαταῦτα ἡ Κοινωνία ὀφείλει νὰ εἶναι λογικὴ, κριτικὴ καὶ καρποφόρος διὰ νὰ εἶναι καὶ ἐλευθέρη. Ἡ ιδεώδης κοινωνία ὁμοιάζει μὲ μίαν οἰκογένειαν, ἓνα «σπιτικό», ὅπου τὸ ἄτομον εἶναι γνώριμον, καὶ ὅλοι τὸ δέχονται ὡς ἰδικόν των μέλος καὶ, εἰ δυνατόν, τὸ ἀγαποῦν, ὅ,τιδήποτε καὶ ἂν εἶναι. Μεταξὺ γεννήσεως καὶ θανάτου ὁ ἄνθρωπος ζητεῖ τόσον ἓνα κόσμον ὅσον καὶ μίαν ἀλήθειαν, εἰς τὴν μορφήν ἑνὸς «σπιτικοῦ» καὶ τῆς πίστεως· χωρὶς αὐτὰ ὁ ἄνθρωπος γίνεται ὀλιγώτερον ἄνθρωπος.

Αἱ δυνάμεις καὶ αἱ εὐκαιρίαι τοῦ ἀνθρώπου διὰ κατάφασιν, δημιουργίαν, αὐτοεξέλιξιν ἀλλὰ καὶ ἀπὸ κοινοῦ συμβίωσιν δὲν εἶναι δυνατόν νὰ κατανοηθοῦν χωρὶς τοὺς περιορισμοὺς τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Μολαταῦτα ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ γίνῃ ἥρωας. Τὸ κριτήριον ἑνὸς καλοῦ ἥρωος εἶναι ἡ ἰκανότης του νὰ ὑπολογίζη τὴν ἀπόστασιν μεταξὺ τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ τῆς ἐποχῆς του. Μέσα εἰς τὴν ποικιλίαν τῶν ἀπαντήσεων εἰς τὴν ζωὴν ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ εὕρῃ καὶ νὰ ἐκτιμήσῃ τὴν προσωπικὴν του μοῖραν, καὶ νὰ παραδώσῃ τὸν ἑαυτόν του εἰς αὐτὴν μὲ πάθος. Τοῦτο ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι δὲν εἶναι ἀκόμη ἐλεύθερος. Εἶναι ἐλεύθερος διότι ἔχει ἐπίγνωσιν μιᾶς ἱεραρχήσεως καὶ τάξεως πραγμάτων, τὰ ὁποῖα εἶναι ὑπεράνω καὶ πέραν τῶν δυνάμεων καὶ ἀναγκῶν του. Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ εὐρίσκεται ἡ διαχωριστικὴ γραμμὴ μεταξὺ τοῦ ἀνθρωπίνου καὶ ζωώδους θίου, ὁ ὁποῖος εἶναι κατὰ θάσιν ἐνστικτώδης. Ἄλλως δὲν θὰ ὑπῆρχε τὸ πρόβλημα τῆς ἀγωγῆς. Ἀγωγή σημαίνει καθοδήγησιν τοῦ ἀνθρώπου διὰ μέσου τῶν περιπετειῶν καὶ ἐρήμων τοῦ ψυχικοῦ κλονισμοῦ, τῆς συγχύσεως, τοῦ ἀγῶνος, τῆς ἀποτυχίας, τῆς ἀνακαλύψεως καὶ τῆς ἀφομοιώσεως, ἕως ὅτου φθάσῃ νὰ ἀναμένῃ τὸ σημεῖον τῆς ἀληθείας (3). Ἡ μάθησις εἶναι ἀνακάλυψις. Εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως αὐτὴν ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι ἓνας ἐξερευνητῆς ἢ «τουρίστας», ἀπεναντίας εἶναι ἓνας ταξιδιώτης μέσα

1. Αὐτόθι σελ. 114.

2. Αὐτόθι σελ. 116.

3. R. Harper. Ἐνθ' ἄν. σελ. 253.

εις περιπετείας και νοσταλγός, όπως ο Όδυσσεύς. Το ταξίδι αυτό της άγωγής είναι ή αντιπροσωπευτική εμπειρία του νόστου, της επιστροφής εις την πατρίδα, εις αυτό που είναι μέσα εις τον άνθρωπον.

“Άλλη βασική άποψις του Ύπαρξισμού στενά συνδεδεμένη με την άγωγήν είναι ή έννοια του «γνώθι σαυτόν». Καμμία φιλοσοφία της εποχής μας δεν ενδιαφέρεται δια την άγωγήν από την άποψιν αυτήν τόσον, όσον ο Ύπαρξισμός. Κάθε ύπαρξιστής φιλόσοφος είναι ένας ιατρός και ή άποστολή του είναι να ένθαρρύνη τά άτομα, όλων τών ειδών και καταστάσεων, να καταλάβουν την κατάστασίν των και τον έαυτόν των. Ή σημασία του να γνωρίζη κανείς τον έαυτόν του αλλά και την εποχήν του, είναι μεγάλη. “Όσον άφορά την επαγγελματικήν έκλογήν, ο άνθρωπος πρέπει να γνωρίζη τον έαυτόν του καθώς και τους περιορισμούς και τάς δυνατότητας της εποχής. Άλλά και πάλιν το «γνώθι σαυτόν» έχει νοσταλγικόν χαρακτήρα. Ο Ύπαρξισμός δεν αποβλέπει εις την άπομόνωσιν. Απεναντίας προσπαθει, να έλευθερώση το άτομον από την άπομόνωσιν και την άνωυμίαν, να έλευθερώση την διάνοιάν του από τάς συγχύσεις, αί όποίαι τον έμποδίζουν να ίδη την κατάστασίν του και τάς δυνάμεις του. Με αυτόν τον τρόπον ή άγωγή δύναται να ύποδεικνύη τον δρόμον εις την εύτυχίαν όσον και εις τον καλόν χαρακτήρα, δεν μπορεί όμως αλλά και δε πρέπει να προκαθορίζη και να επιβάλλη. Ή άγωγή είναι το ταξίδι, και όχι το τέλος του ταξιδιού.

Άξιοσημείωσις είναι ή ύπαρξιακή άποψις, όσον άφορά την δεκτικότητα του ατόμου. Ή ύπαρξιακή άγωγή αρχίζει ένωρίς όσον και κάθε άλλη άγωγή, άκόμη δε ένωρίτερα από την σχολικήν άγωγήν. Δεν πρέπει να χαθή καμμία εύκαιρία δια να ύποδηλώσωμεν ή να δείξωμεν ή να έξηγήσωμεν τους περιορισμούς αλλά και τάς εύκαιρίας, που μάς προβάλλει ή ζωή. Έάν λείψη το έν εκ τών δύο, ασφαλώς θα όδηγηθούμεν είτε εις την άπαισιοδοξίαν της ματαιώσεως είτε εις την άνεύθυνον αισιοδοξίαν (1). Ο Ύπαρξισμός κλονίζει τάς ρίζας της αισιοδοξίας, ή όποία όφείλεται εις την μηχανοκρατίαν της εποχής μας. Άλλά ή Δημοκρατία, έχει πολυ θραυτέρας ρίζας από την επιστήμην και τον πειραματισμόν.

“Όπως όλοι οί ύπαρξισταί, και ο Jaspers άνεγνώρισεν ότι είναι αδύνατος ή γνώσις του ατόμου δι' επιστημονικών μέσων. Ο Kierkegaard και οί μαθηταί του επέμεναν εις την άποψιν ότι ή θέσις του ανθρώπου εις το σύμπαν δεν είναι ή θέσις του ζώου, που δέχεται έντυπώσεις και που ο νους του κινείται από στοιχειά αισθήσεως, που γίνονται δεκτά παθητικώς και αυτομάτως και αναδύονται εις εικόνας, έννοίας και άλλα άποκτήματα της ψυχής. Ο Dewey έκινήθη προς την κατεύθυνσιν αυτήν, αλλά είναι άμφίβολον κατά πόσον διείδε την περίπλοκον φύσιν τών προβλημάτων αυτών. Άλλ' ο Kierkegaard και ο Jaspers ύπεγράμμισαν κυρίως την θρησκευτικήν και ήθικην άποψιν της καταστάσεως, ύπάρχει όμως πάντοτε ή δυνατότης και άλλων κινήτρων, τά όποία δύνατον να επεμβαίνουν και τά όποία πράγματι επεμβαίνουν και ώθούν τον άνθρωπον. Τάς δυνάμεις αυτάς έφεραν εις το προσκήνιον ο Marx, οί ψυχαναλυταί και ο Sartre (2). Όπωςδήποτε τά επιχειρήματα περί της

1. Αυτόθι σελ. 229.

2. G. Boas, "Ένθ' άν. σελ. 646.

τελειότητα της ψυχολογικής έρευνας πολύ απέχουν από το να είναι αδιάσειστα. Ίσως έχει δίκαιον ό Harper όταν λέγη, ότι, ένα έγχειρίδιον πειραματικής ψυχολογίας συγκρινόμενον με ένα από τὰ έργα τῶν μεγάλων ύπαρξιστῶν στοχαστῶν, ποιητῶν ἢ μυθιστοριογράφων (π.χ. τοῦ Ντοστογιέφσκυ), δὲν μπορεῖ παρὰ μόνον νὰ συλλάβῃ τὴν ἐπιφάνειαν (1).

Καὶ τώρα ἄς ἴδωμεν πῶς ἀντιμετωπίζεται τὸ θέμα τοῦ διδασκάλου. Εἶναι ἀπαραίτητον διὰ τὸν διδάσκαλον νὰ εἶναι τόσο ἀξιοπρεπὴς καὶ ἔντιμος ὅσον καὶ νὰ ἀνταποκρίνεται εἰς τὰ συναισθήματα τῶν ἄλλων. Ὁ ἀπαθὴς διδάσκαλος εἶναι κακὸς διδάσκαλος. Ἀλλὰ ὑπάρχουν συναισθήματα, τὰ ὁποῖα εἶναι προτιμότερον νὰ κρατοῦνται μακρὰν τῆς σχολικῆς τάξεως, καὶ ἰδιαίτερα τὸ πάθος νὰ προβάλλῃ κανεὶς τὸν ἑαυτόν του. Ἀλλὰ καὶ τὸ πάθος δι' ἓνα πολιτικὸν σύστημα ἢ μίαν ἄποψιν παραθλάπτει τὸ καθῆκον τοῦ διδασκάλου νὰ κατανοῇ καὶ νὰ ἐπικοινωνῇ με τὸ κοινωνικὸν του περιβάλλον. Μολαταῦτα δύο εἶναι τὰ πάθη ποὺ ἔχουν ἀξίαν: 1) τὸ πάθος διὰ τὴν ἀλήθειαν καὶ 2) τὸ πάθος διὰ τὸ τέλος, τὸν σκοπὸν τῆς διδασκαλίας, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ ἀνεξάρτητος λειτουργία τῆς διανοίας τοῦ μαθητοῦ καὶ ἡ ἐπανειλημμένη ἀσκήσις πρὸς χαρακτῆρα ἐλεύθερον, αὐτοκατευθυνόμενον καὶ γεμᾶτον ἀπὸ ἀγάπην. Ὁ καλὸς διδάσκαλος δὲν ἀποθλέπει εἰς τὴν παραγωγὴν πιστῶν ἀντιγράφων (replies), ἀλλὰ εἰς τὴν δημιουργίαν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, οἱ ὁποῖοι ἢμποροῦν νὰ σταθοῦν ἀπέναντί του ὡς ἐλεύθερα ἄτομα, ποὺ ἔχουν ὑποστῆ διὰ τῆς ἀγωγῆς τὴν πείραν τοῦ κλοισμοῦ, ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ ἀτελευτήτου θάθους τοῦ κόσμου καὶ τῆς ἀληθείας. Οὔτε πάλιν ὁ κατ' ἐπίφασιν συλλογισμὸς (λογικὴ), ποὺ ἔχει σχέσιν με τὴν μίμησιν, ἢ ἄλλαι δυνάμεις πειθοῦς ἔχουν τὸ κῦρος διὰ νὰ ὀδηγήσουν τὸν μαθητὴν ὥστε νὰ εὔρῃ τὴν ἀλήθειαν. Ἀλλὰ καὶ τὸ τόσο πειστικὸν μέσον τοῦ παραδείγματος, τὸ ὁποῖον τόσο πολὺ ἔχει τονισθῆ ἀνὰ τοὺς αἰῶνας, ἔχει πολὺ μικρὰν δύναμιν διὰ τὴν ἀναζήτησιν καὶ ἀνακάλυψιν τῆς ἀληθείας. Ἡ τιμὴ πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ ἡ ἀνταπόκρισις πρὸς τὸ ἄτομον εἶναι τὰ θεμέλια τοῦ καλοῦ χαρακτῆρος. Ἡ Ἀγωγή δὲν εἶναι θέατρον, διότι αἱ ἐντυπώσεις τῆς θεατρικῆς παραστάσεως σθῆνουν καὶ χάνονται, ὅπως καὶ αὐτὰ, ποὺ βλέπομεν εἰς τὴν καθημερινὴν μας ζωὴν μόνον αἱ διαθέσεις καὶ ἡ στάσις τοῦ διδασκάλου ἐναντι τῆς ἀληθείας καὶ τοῦ μαθητοῦ ἔχουν τὴν δυνατότητα τῆς ἀφομοιώσεως. Ὁ καλὸς διδάσκαλος δὲν εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν ἀφοσίωσίν του πρὸς τὸ περιεχόμενον τῆς διδασκαλίας ἀλλὰ πάλιν καὶ ἡ ἀπομάκρυνσις αὐτῆ δὲν τὸν ἀναγκάζει πάντοτε νὰ γίνῃ ψυχρὸς καὶ κλειστός. Ὁ διδάσκαλος εἶναι ἓνας αὐτοσχεδιαστὴς καὶ ὁ μαθητὴς ἓνα ὄργανον. Μολαταῦτα ὁ μαθητὴς δὲν ὁμοιάζει με τὰ ἄλλα ὄργανα διότι μπορεῖ νὰ γίνῃ καὶ αὐτὸς ἓνας αὐτοσχεδιαστὴς (2).

Οἱ διδάσκαλοι συνήθως διακηρύσσουν ὅτι ἀναγνωρίζουν τὸν μαθητὴν ὡς ἄτομον, ἀλλὰ δὲν κατορθώνουν νὰ ἴδουν τὸν μαθητὴν ὡς ἓνα ἀνθρώπινον ὄν, ὡς ἓνα ἄτομον, τὸ ὁποῖον θὰ γίνῃ μέλος τῆς κοινωνίας, ὡς ἓνα ἄτομον με ἀναντικατάστατον ἀξίαν. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι τὸ νὰ ἀναγνωρίζῃς τὴν ἀξίαν τοῦ μαθητοῦ εἶναι νὰ συμπάσχῃς με αὐτὸν εἰς τὴν κατάστασιν, ποὺ εὔρισκεται, καὶ με τὰς προσπάθειάς ποὺ καταβάλλ-

1. R. Harper. Ἐνθ. ἀν. σελ. 256.

2. Αὐτόθι σελ. 238.

εύρη κάποιαν ανακούφισιν, θὰ θελήσῃ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ἐπίπονον πορείαν τῆς ἐρεύνης καὶ τοῦ ἐλέγχου τῆς πλάνης του καὶ νὰ ἀποκαλύψῃ τοὺς τρόπους ἀμύνης του καὶ τὰς σχέσεις του. Ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ ἀποκτήσῃ «τὸ θάρρος νὰ γίνῃ ἓνα ἄτομον», δηλ. νὰ γίνῃ αὐτὸ πού εἶναι. Διὰ τοῦτο ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ ἀποκτήσῃ ἐπίγνωσιν καὶ νὰ γίνῃ ὑπεύθυνος διὰ τὴν ὑπαρξίν του.

Ἡ κυρία κατεύθυνσις τῆς ὑπαρξιακῆς θεραπείας εἶναι νὰ δείξῃ εἰς τὸ ἄτομον ὅτι εἶναι ὑπεύθυνος διὰ τὴν ὑπαρξίν του καὶ διὰ τὴν ἐκλογὴν. Τὸ νὰ δεχθῇ ὁμως ὁ ἀσθενὴς ἓνα ἄλλο πρόσωπον ὡς θεραπευτὴν του σημαίνει ὅτι τοῦ δίδεται μιὰ νύξις ὅτι πλέον δὲν τοῦ χρειάζεται νὰ πολεμήσῃ διὰ τὴν ἰδικὴν του μάχην. Αὐτὴ ἡ ἀνεπιφύλακτος ἀποδοχὴ τοῦ θεραπευτικοῦ ἀπαλλάσσει τὸν ἀσθενὴ ἀπὸ τὴν προσπάθειαν νὰ δοκιμάσῃ τὴν ἰδικὴν του ὀντότητα. Ἐξ ἄλλου ἡ ἔλλειψις τῆς συναισθήσεως τῆς ὑπάρξεως ἀλλὰ καὶ τῆς κριτικῆς δυνάμεως, ὁδηγεῖ εἰς τὸν μηχανισμόν τῆς καταθλιπτικῆς καὶ ἀκάμπτου ἠθικότητος (moralism). Ὁ ὑπαρξισμὸς ὁμως ἀντίκειται εἰς τὸν ἐξεζητημένον τύπον τῆς κοινωνικῆς συμμορφώσεως (conformism).

Ἀντὶ τῆς χρήσεως τῆς ἐννοίας τοῦ ἐ γ ῶ, ἡ ὁποία ἀντιπροσωπεύει σαφέστατα τὴν διχοτόμησιν μεταξὺ ὑποκειμένου - ἀντικειμένου, ὁ ὑπαρξισμὸς εἰσάγει τὴν ἐννοίαν τοῦ εἶναι ἔναντι τοῦ μὴ-εἶναι. Μόνον ἡ ἀντιμετώπισις τοῦ θανάτου δίδει τὴν πλέον θετικὴν πραγματικότητα εἰς τὴν ζωὴν. Τὸ ἄγχος εἶναι ἡ ἐμπειρία τοῦ κινδύνου τοῦ ἐπικρεμαμένου μὴ-εἶναι, καὶ δι' αὐτὸ εἶναι ἡ κατάστασις τοῦ ἀτόμου, πού ἀντιλαμβάνεται τὴν ὑπαρξίν του. Διὰ τῆς πλήξεως αὐτῆς τοῦ κέντρου τῆς «αὐτο-ἀξιοπρεπείας» μπορεῖ νὰ ἀντιληφθῇ ὁ καθεὶς τὸν ἑαυτὸν του ὡς ἄτομον - ὑπαρξίν. Ἀκόμη, τὸ ἄγχος συνδέεται καὶ μὲ τὴν ἐλευθερίαν· οἱ ἄνθρωποι τόσο ἀτομικῶς ὅσον καὶ συλλογικῶς παραδίδουν τὴν ἐλευθερίαν των μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς ἀπαλλαγῆς τοῦ ἀνυποφόρου ἄγχους (πρβλ. δογματισμόν, φασισμόν κλπ.).

Κατάστασις παρομοία πρὸς τὸ ἄγχος εἶναι ἡ ἐνοχή. Αὐτὴ συμβαίνει ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἀρνήται τὰς δυνατότητάς του καὶ ἐπομένως ἀποτυγχάνῃ νὰ τὰς ἐκπληρώσῃ. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν εἶναι ἔνοχος καὶ ὀφειλέτης εἰς τὸν ἑαυτὸν του. Ἡ ἐνοχὴ ἐπίσης μπορεῖ νὰ ἀφορᾷ εἰς τὸν πλησίον μας, διότι πάντοτε δὲν κατορθώνομεν, κατὰ κάποιον τρόπον, νὰ κατανοήσωμεν καὶ νὰ ἀνταποκριθῶμεν εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ ἄλλου.

Ἡ ἐνοχὴ αὐτὴ εἶναι μιὰ ἀπὸ τὰς πλέον δυνατὰς πηγὰς ὑγιοῦς ταπεινότητος καὶ ψυχραΐμου ἀντιμετωπίσεως τῆς συγγνώμης πρὸς τὸν πλησίον μας. Ἡ ἐνοχὴ ὀξύνει τὴν εὐαισθησίαν κατὰ τὰς σχέσεις μὲ τοὺς συνανθρώπους καὶ αὐξάνει τὴν δημιουργικότητα ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν τῶν δυνατοτήτων μας. Ἀπεναντίας, εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς νευρωσιακῆς ἐνοχῆς ὁ ἀσθενὴς δὲν ἔχει ἀντιμετωπίσει τὰ περιγραφέντα χαρακτηριστικὰ τῆς ἐνοχῆς.

Ἄλλη μεγάλη συμβολὴ τοῦ ὑπαρξισμοῦ εἰς τὴν ἀνάλυσιν τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως (ὄντος) εἶναι τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὴν κατανόησιν τοῦ «ἀτόμου ἐντὸς τοῦ κόσμου». Τὸ ἐπίκεντρον εὐρίσκεται εἰς τὴν ἰδιωτικὴν ζωὴν τοῦ ἀσθενοῦς. Ἡ ὑπαρξιακὴ ἀνάλυσις ἀναλαμβάνει τὰ ἀνακαλύψῃ τὸν ἄνθρωπον ὡς ἓνα ὄν εἰς ἀμοιβαίαν ἀλληλεξάρτησιν μὲ τὸν κόσμον του καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐρμηνείαν, πού δίδει εἰς αὐτόν. Τὸ ἄτομον καὶ ὁ κόσμος εἶναι ἓνα μοναδικὸν ὀργανικὸν ὄλον. Ὁ κόσμος ἐνός

άτόμου δέν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ κατανοητὸς διὰ τῆς περιγραφῆς τοῦ περιβάλλοντος· ἐξ ἄλλου τὸ θέμα τῆς ἐπιδράσεως τοῦ περιβάλλοντος ἐπὶ τοῦ ατόμου εἶναι μία μεγάλη καὶ ἀφελῆς ἀπλοποίησης. Αὐτὸς ὁ «ἰδιαίτερος κόσμος» εἶναι τὸ θέμα, τὸ ὁποῖον ἔχει κατανοήσει ἐλάχιστα ἢ σύγχρονος ψυχολογία.

Μία χαρακτηριστικὴ διάστασις τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος εἶναι ὁ χρόνος. Ἡ ἱκανότης τοῦ ατόμου νὰ πράττῃ μὲ τὴν προοπτικὴν τοῦ ἀπωτέρου μέλλοντος, δηλ. νὰ προβάλλῃ τὸν ἑαυτόν του εἰς τὸ μέλλον, εἶναι τὸ κέντρον τῆς ὑπάρξεως. Τὸ ἰσχυρὸν ἄγχος καὶ ἡ κατάθλιψις ἐξαλείφουν τὴν προοπτικὴν τοῦ χρόνου καὶ ἐκμηδενίζουν τὸ μέλλον. Κατὰ πόσον ἕνας ἀσθενὴς δύναται νὰ ἀνακαλέσῃ εἰς τὴν μνήμην του τὰ σημαντικὰ γεγονότα τοῦ παρελθόντος του ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰς ἀποφάσεις καὶ διαθέσεις τοῦ σχετικὰ μὲ τὸ μέλλον. Ὁ ἀφορισμὸς τοῦ Kierkegaard : «ἡ ἱστορία ἀρχίζει ἀπὸ τὸ μέλλον» δύναται νὰ γίνῃ κατανοητὸς μόνον ἐφ' ὅσον ἔχομεν κατὰ νοῦν τὴν ἔννοιαν τῆς προοπτικῆς τῆς ἱστορίας. Στενὰ συνδεδεμένη μὲ τὴν ἔννοιαν αὐτὴν εἶναι ἡ ἔννοια τῆς δι-ορατικότητος — ἐμπνεύσεως (insight), ἡ συνήθως καλουμένη ἐμπειρία τοῦ «aha», τοῦ «εὕρηκα». Αὕτη εἶναι ἡ ἐμπειρία ἑνὸς νέου προσανατολισμοῦ τοῦ ατόμου πρὸς τὸν κόσμον καὶ τὸ μέλλον.

Ἡ αὐτοσυνειδησία εἶναι ἀναπόσπαστος ἀπὸ τὴν ἱκανότητα τῆς «ὑπερβάσεως» τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ παρόντος ἐν συναναρτήσει πρὸς τὸ μέλλον. Αὕτη ἡ ὑπέρθασις προϋποθέτει ὅτι τὸ ἄτομον δύναται νὰ ἴδῃ τὸν ἑαυτόν του ὡς ὑποκείμενον καὶ ἀντικείμενον συγχρόνως. Τὰ νευρωτικὰ φαινόμενα εἶναι παρεφθαρμένοι «νευρωτικοί» τύποι τῆς βασικῆς ἱκανότητος τοῦ ἀνθρώπου νὰ συσχετίζῃ τὸν ἑαυτόν του μὲ τὸν κόσμον ὡς ὑποκείμενον καὶ ἀντικείμενον συγχρόνως. Ἡ ἐνότης αὕτη τῆς ὑπερβάσεως τῆς ἀμέσου παρούσης καταστάσεως εἶναι ἡ θάσις τῆς ἀνθρωπίνης ἐλευθερίας.

Μέχρι τοῦ σημείου αὐτοῦ παρουσιάσαμεν ἐν μέρει τὴν θεωρίαν, ἡ ὁποία ὑπόκειται εἰς τὴν ὑπαρξιακὴν ψυχικὴν θεραπείαν· εἰς τὰ ἀκόλουθα θὰ διαγράψωμεν μερικὰς βασικὰς ἐννοίας ὡς πρὸς τὴν σημασίαν των διὰ τὴν θεραπείαν. Ἐπειδὴ ὁ ὑπαρξισμὸς εἶναι νέος ἐπιστημονικὸς κλάδος δέν τοῦ ἐδόθη ἀκόμη ὁ χρόνος διὰ νὰ ἐπεξεργασθῇ καὶ νὰ διαμορφώσῃ λεπτομερῆ τεχνικὴν καὶ μεθοδολογίαν. Πάντως, ἡ ὑπαρξιακὴ ἀποψις εἶναι, ὅτι ἡ τεχνικὴ ἀκολουθεῖ τὴν κατανόησιν. Πρῶτον καθῆκον τοῦ ψυχοθεραπευτοῦ εἶναι νὰ κατανοήσῃ τὸ ἄτομον εἰς τὸν κόσμον του, ὅπου εἶναι καὶ ὅπου κινεῖται. Δι' αὐτὸ δέν ὑπάρχει θέσις δι' ἀπομονωμένην τεχνικὴν. Τὴν ὑπαρξιακὴν θεραπείαν πρέπει νὰ χαρακτηρίζῃ ἡ εὐκαμψία καὶ ἡ πολυμορφία τῶν μεθόδων, καὶ ἀπόψεων, αἱ ὁποῖαι ποικίλλουν ἀναλόγως τοῦ ἀσθενοῦς καὶ τῶν διαφόρων φάσεων τῆς θεραπείας. Ἡ θεραπεία ὁμως αὕτη δέν εἶναι «ἐκλεκτικὴ»· ἀπεναντίας προσανατολίζεται πρὸς τὴν σαφῆ κατανόησιν. Ἡ ὑπαρξιακὴ ἀνάλυσις συμφωνεῖ μὲ τὴν φροϋδικὴν ψυχανάλυσιν μόνον ὡς πρὸς τὴν πρακτικὴν. Κατὰ τὰ ἄλλα οἱ ὑπαρξιστὰι ψυχίατροι πιστεύουν ὅτι αἱ θεωρίαι τοῦ Freud εἶναι ἐσφαλμέναι.

Ὡς πρὸς τὴν ἀπώθησιν εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ κάμωμεν τὴν ἐξῆς ἐρώτησιν: Τί εἶναι ἐκεῖνο, ποῦ ἐμποδίζει τὴν ἀσθενῆ ἀπὸ τοῦ νὰ δεχθῇ μὲ ἐλευθερίαν τῆς δυνατότητάς του; Οἰαδήποτε ὀρμὴ, ἐλατήριον, libido κ.λ.π. πρέπει νὰ ἐκληφθοῦν ἐν συσχετισμῶ πρὸς τὰς δυνατότητας τῆς ὑπάρξεως. Ἡ ὑπαρξιακὴ θεραπεία δίδει ἔμφασιν εἰς τὸ

παρόν, διότι τὸ οὐσιῶδες θέμα εἶναι ὅτι ἡ σχέσις θεραπευτοῦ — ἀσθενοῦς πρέπει νὰ ληφθῆ ὡς πραγματική. Ὁ ἀσθενὴς ζητεῖ νὰ δοκιμάσῃ μίαν ἐμπειρίαν καὶ ὄχι ἐρμηνείαν. Ἀκόμη καὶ ὁ Rogers, ὁ ὁποῖος δὲν ἀνήκει εἰς τὴν Σχολὴν αὐτὴν, λέγει: «Εἰσέρχομαι εἰς τὴν ψυχικὴν σχέσιν ὄχι ὡς ἐπιστήμων ἀλλ' ὡς ἓνα πρόσωπον — ἄτομον ποῦ προχωρεῖ εἰς τὴν προσωπικὴν ἐπαφήν». Ἀλλ' ἡ ἄποψις τοῦ Rogers εἶναι περισσότερον αἰσιόδοξος ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ὑπαρξιακὴν, ἡ ὁποία προσανατολίζεται μᾶλλον πρὸς τὰς τραγικὰς κρίσεις τῆς ζωῆς. (1) Κατὰ τὸν Ὑπαρξισμόν ὁ θεραπευτὴς δὲν εἶναι μόνον ἓνας εἰδικὸς ἀλλὰ πρῶτα ἀπ' ὅλα εἶναι ἓνα ἀνθρώπινον ὄν. Ἐδῶ τὸ σπουδαῖον σημεῖον δὲν εἶναι τὸ διατί, ἀλλὰ τὸ τί πράττομεν. Αὐτὸ τὸ τί ὑποδηλώνει ὅτι ὁ θεραπευτὴς συμμετέχει εἰς τὸ φαινόμενον, χωρὶς νὰ ἐπιβάλλῃ εἰς τὸν ἀσθενῆ τὸν ἑαυτὸν του, τὰς ἰδέας του ἢ τὰ συναισθήματά του. Ὁ σκοπός, τὸ τέρμα τῆς θεραπευτικῆς πορείας εἶναι νὰ ἔλθῃ ὁ ἀσθενὴς εἰς σημεῖον ἐπιγνώσεως τῶν δυνατοτήτων του (potentialities) καὶ νὰ γίνῃ ἱκανὸς νὰ πράξῃ ἐπὶ τῇ θάσει αὐτῶν. Ὁ νευρωσιακὸς ἐνδιαφέρεται ὑπερβολικὰ διὰ τὸν «πέριξ αὐτοῦ κόσμον», ἐνῶ ἐνδιαφέρεται ἐλάχιστα διὰ τὸν «ἰδικόν του» κόσμον. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι πρέπει νὰ προσπαθήσωμεν νὰ διδάξωμεν τὸν ἀσθενῆ νέους τρόπους σκέψεως περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του, δίδοντες εἰς αὐτὸν τὴν εὐκαιρίαν νὰ δοκιμάσῃ τὴν ἐμπειρίαν τῆς ὑπάρξεώς του. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν συνήθη θεραπείαν, ἡ ὁποία ἀποβλέπει εἰς τὴν προσαρμογὴν τοῦ ἀσθενοῦς εἰς τὸν πολιτισμὸν του (culture) ὁ Ὑπαρξισμὸς ἀποβλέπει εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ ἀτόμου ὡς ὄντος. Ἡ πορεία αὐτὴ μᾶς ὀδηγεῖ εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς χρέους· σύμφωνα μὲ αὐτὴν ὁ ἀσθενὴς διὰ τῆς γνώσεως καὶ διοράσεως προβαίνει εἰς ἀπόφασιν.

Ὁ Ὑπαρξισμὸς δὲν παραδέχεται τὴν διχοτόμησιν μεταξὺ συνειδήτου καὶ ἀσυνειδήτου. Τὸ δόγμα τοῦ ἀσυνειδήτου ὀδηγεῖ εἰς ἐκλογίκευσιν (rationalization) τῆς συμπεριφορᾶς καὶ ἐπομένως εἰς τὴν κενότητα τῆς πραγματικότητος τῆς ὑπάρξεως. Ἡ ἄποψις τοῦ ἀσυνειδήτου, ποῦ παρομοιάζεται μὲ «κελλάρι», δὲν ἔχει θέσιν εἰς τὴν ὑπαρξιακὴν θεραπείαν. Ὁ ὑπαρξιστὴς θεραπευτὴς παρατηρεῖ τὰ φαινόμενα, ὅπως ἐκδηλώνονται αὐτὰ καθ' ἑαυτά. Ὡς φαινομενολόγος προσπαθεῖ νὰ ἀνασυγκροτήσῃ τὸν ἐσωτερικὸν κόσμον τοῦ ἀσθενοῦς του διὰ τῆς ἀναλύσεως τοῦ τρόπου, μὲ τὸν ὁποῖον δοκιμάζει ὁ ἀσθενὴς τὸν χρόνον, τὸν χώρον, τὴν αἰτιότητα, τὴν ὑλικότητα καὶ τὰς ἄλλας κατηγορίας.

Τρεῖς εἶναι αἱ βασικαὶ ἔννοιαι τῆς Ὑπαρξιακῆς ἀναλύσεως:

1. Ὑπαρξιακὴ νευρώσις: αὐτὴ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀδυναμίαν τοῦ ἀτόμου νὰ ἴδῃ κάποια σημασίαν εἰς τὴν ζωὴν.

2. Συνάντησις: αὐτὴ εἶναι ἡ ἀποφασιστικὴ ἐσωτερικὴ νέα ἐμπειρία, ποῦ συμβαίνει εἰς ἓν ἐκ τῶν δύο συνδεομένων ἀτόμων κατὰ τὴν θεραπείαν.

3. Καίριος: αὐτὸς σημαίνει τὸ κρίσιμον σημεῖον, κατὰ τὸ ὁποῖον συγκεκριμένος ἀσθενὴς εἶναι ἐσωτερικὰ ἔτοιμος δι' ὠρισμένον εἶδος ἐπεμβάσεως, ποῦ εἶναι ἐπιτυχῆς ὠρισμένας φοράς. Εἰς τὴν κατάστασιν

1. Carl Rogers. «Persons or Science? A Philosophical Question»: American Psychologist, 10:1955, σελ. 267-278.

αὐτὴν ὁ ἐπιδέξιός θεραπευτῆς δύναται νὰ ἐπιτύχῃ καταπληκτικὴν θεραπείαν περιπτώσεων, αἱ ὁποῖα ἐθεωροῦντο σοβαραί.

Ἡ Ὑπαρξιακὴ ἀνάλυσις εἶναι μία σύνθεσις ψυχανάλυσεως καὶ φαινομενολογίας, ἔχει δὲ τὰ ἀκόλουθα χαρακτηριστικά: α) Δὲν περιορίζεται εἰς τὸ ἀσυνείδητον ἀλλὰ λαμβάνει ὑπ' ὄψιν τὴν ὅλην δομὴν τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἀτόμου. β) Δέχεται ὅτι τὸ ἄτομον δυνατόν νὰ ζῆ εἰς δύο ἢ περισσοτέρους συγκρουομένους «κόσμους». γ) Ἐπιδιώκει τὴν μεταμόρφωσιν τοῦ κόσμου τοῦ ἀτόμου, συνήθως διὰ ψυχαναλυτικῶν μεθόδων.

Ὡς πρὸς τὰς θεραπευτικὰς μεθόδους ἡ ὑπαρξιακὴ ἀνάλυσις παρουσιάζει τὰ ἀκόλουθα χαρακτηριστικά: α) κατὰ θάσιν εἰς τὴν πρᾶξιν εἶναι σχεδὸν ὅμοια μὲ τὴν ψυχανάλυσιν, μὲ τὴν μόνην διαφορὰν ὅτι τὸ φαινόμενον τῆς «συναντήσεως» δὲν συμπίπτει μὲ τὴν «συναισθηματικὴν μεταφορὰν» τῆς ψυχανάλυσεως. β) κάθε ἄτομον ἔχει τὸν ἰδικόν του ὑποκειμενικόν κόσμον (φαινομενολογία), ἀλλὰ ὑπάρχουν καὶ βαθμοὶ τῆς ἀντιλήψεως τοῦ κόσμου. γ) ἡ ἀνασυγκρότησις τοῦ ἀντικειμενικοῦ κόσμου τοῦ ἀσθενοῦς γίνεται σύμφωνα πρὸς τὴν ἰδιαιτέραν ἐμπειρίαν του περὶ τοῦ κόσμου. Ἀκόμη καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς σχιζοφρενείας τὸ πνεῦμα δὲν διασπᾶται, ὅπως συνήθως νομίζεται. Τέλος, βασικὴ ἀρχὴ τῆς ὑπαρξιακῆς ψυχιατρικῆς εἶναι τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον, ἐνῶ εἰς τὴν ψυχανάλυσιν δίδεται μεγαλυτέρα σημασία εἰς τὸ παρελθόν τοῦ ἀσθενοῦς. Ἀλλὰ τὰ ψυχικὰ προβλήματα τοῦ ἀσθενοῦς ὡς καὶ κάθε ἀνθρωπίνου ὄντος δὲν ἐρμηνεύονται μόνον διὰ τοῦ παρελθόντος. Τὸ πῶς ἕνας βλέπει τὸ παρὸν καὶ ἐνατενίζει τὸ μέλλον εἶναι σημαντικώτατος παράγων ὄχι μόνον τῆς συμπεριφορᾶς ἀλλὰ καὶ τῆς ἐσωτερικῆς ψυχικῆς ζωῆς. Αὐτὸ τὸ μέλλον ὀδηγεῖ τὸ παρὸν μας. "Ἄν θὰ μπόρῳσωμεν νὰ ἀλλάξωμεν τὴν περὶ τοῦ μέλλοντος ἀντίληψιν ἑνὸς ἀτόμου πολὺ πιθανὸν θὰ κατορθώσωμεν νὰ ἀλλάξωμεν καὶ τὴν ψυχικὴν του ζωὴν.

Εἰς τὴν παροῦσαν μελέτην ἔγινε μία προσπάθεια παρουσιάσεως, κατὰ τρόπον περιληπτικόν, τῆς προσφορᾶς τοῦ Ὑπαρξισμοῦ εἰς τὴν Ἀγωγὴν καὶ τὴν ψυχιατρικὴν. Ἐπειδὴ ἡ κίνησις αὐτὴ εἶναι μᾶλλον νέα καὶ ἐπειδὴ ἀσχολεῖται μὲ θέματα τῆς ψυχολογίας τοῦ θάθους, παρουσιάζει ὠρισμένας ἀτελείας τόσον ὡς πρὸς τὴν σαφήνειαν τῶν ἰδεῶν ὅσον καὶ ὡς πρὸς τὴν μεθοδολογίαν. Μολαταῦτα ἡ σημασία τοῦ Ὑπαρξισμοῦ εἶναι μεγάλη, καὶ ἐφ' ὅσον αἱ ἀρχαὶ του ἐφαρμοσθοῦν μὲ σοβαρότητα καὶ μακρὰν ἀπὸ ἐπιπόλαιον ὀρθολογισμόν καὶ ὑπερβολικὴν ἀπλοποίησιν, ἀσφαλῶς θὰ μᾶς βοηθήσουν νὰ ἀντιμετωπίσωμεν τὸν πολιτισμόν μας ἀπὸ μίαν ρεαλιστικωτέραν προοπτικὴν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

BOAS, G. *Dominant Themes of Modern Philosophy*. New York, 1957.

CERF, WALTER. «Existence, empiricism and Education»: *Harvard Education Review*, 27, No 3, 1957.

HARPER, RALPH. «The Significance of Existence and Recognition for Education»: *National Society for the Study of Education. 54th Yearbook : Modern Philosophies and Education*. Chicago, 1955.

HEIDEGGER, MARTIN. *Existence and Being*. New York, 1957. Μετάφρασις ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ πέντε πραγματειῶν.

- JASPERS, KARL. Man in the Modern Age. New York 1960. Μετάφρασις ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ.
- KIERKEGAARD, SÖREN. The Journals. New York, 1941.
- MAY, ROLLO (Ed.). Existence: a New Dimension in Psychiatry and Psychology. New York, 1958.
- ROUSSEAU, J.J. *Émil* : Introduction by A. Boutet De Monvel. London, 1957.
- PASCAL, BLASE. *Pensées*. New York, 1958.
- ROGERS, CARL. "Persons or Science ? A Philosophical Question": *Ameriean Psychologist* 10 : 1955.
- WRENN, G.GILBERT. Psychological Bases in Personnel Service in Education, National Society for the Study of Education, 58th Year book, Part II, Personnel Services in Education. Chicago, 1959.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
 ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
 ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
 ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΕΤΣΙΟΣ

